

УЛОГА АЛТЕРНАТИВНИХ МЕРА У СУЗБИЈАЊУ МАЛОЛЕТНИЧКОГ ПРЕСТУПНИШТВА

Милица Ракоњац¹²⁵
Хатица Бериша¹²⁶

Апстракт: Малолетничка делинквенција верни је пратилац сваког друштва од његових најранијих корака. Она се јавља у готово свим друштвеним системима и ретке су средине у којима она не представља један од водећих и горућих проблема. Криминалитет у вези са малолетницима досегао је огромне размере, како по својој структури тако и по друштвеној одговорности, па се често запитамо да ли ће његов тренд константног раста доћи у ниво са криминалитетом пунолетних лица. Кривично-правно реаговање на овај вид криминалитета обухвата специфичне мере, јер ипак реч је о једној специфичној категорији друштва. Диверзионе или алтернативне мере представљају један релативно нови облик реаговања на криминалитет малолетника. Циљ ових мера јесте да се избегну негативне последице вођења кривичног поступка, са једне стране, али и да се растерете судови, и генерално правни систем са друге стране. Наиме, мере генерално омогућавају да се избегну нежељени ефекти стигматизације и ремећења животиних активности и навика малолетника. Циљ рада је да се прикаже улога и значај алтернативних мера на малолетне учиниоце кривичних дела. Наиме, кроз овај рад настојаће се да се што детаљније објасни улога алтернативних мера на ресоцијализацију и понашање малолетних учинилаца кривичних дела, те генерално њихов утицај на смањење стопе малолетничког преступништва.

Кључне речи: малолетници, малолетничко преступништво, алтернативне мере.

Уводна разматрања

Појам делинквенције је правни и обухвата сва она друштвено неприхватљива понашања, односно сва понашања којима се крше законска правила, обичаји и друштвене норме. Малолетничко преступништво, у том правном смислу, обухвата распон од почетних година старости када се адолесцент може сматрати кривично одговорним, затим старосну доб када се процесуира у оквиру законодавства за малолетнике, те на крају горњу старосну границу када се његов предмет може наћи и пред судом за пунолетна лица. У већини земаља, горе наведени распон се креће од 14 до 18 година, мада се у појединим земљама доња граница помера до 10 година старости, а горња до чак 21. године старости.

Појам малолетничког преступништва може се посматрати са два аспекта, и то са ширег и ужег. У том случају, преступништво у ужем смислу подразумева сва она дела и радње која су санкционисана кривичним законом. Са друге стране, у ширем смислу, поред чињења одређених кривичних дела, ту се могу наћи и тзв. статусни прекршаји, који нису инкримисани законом (бежање од куће, промискуитет, туче и сл.).

Криминалитет малолетних лица третира се одвојено од криминалитета пунолетних лица, јер неоспорна је чињеница да је кривична одговорност за њихова дела знатно умањена, управо из њихове недовољне развијености односно незрелости. У већини земаља, па и нашој, постоје посебна законодавства о малолетним преступницима, која су заснована првенствено на

¹²⁵ Докторанд Правног факултета Универзитета Мегатренд у Београду, Истраживач приправник, ИРМ Бор, e-mail: milica.rakonjac@gmail.com

¹²⁶ Универзитет одбране у Београду, email: berisa.hatidza@gmail.com

принципима рехабилитације и индивидуализације. Овим законима су на један специфичан начин регулисани кривична одговорност, надлежни органи, судски поступак те на крају санкције које се могу изрећи малолетним учиниоцима.

Позитивноправном регулативом у области реаговања на малолетничко преступништво, у скорије време уведена је једна новина, а односи се на неформалне или диверзионе мере. Преумеравање друштвене реакције на малолетничко преступништво са аспекта примене кривичних санкција на један неформални и непенални начин, омогућено је увођењем тзв. алтернативних мера. Циљ ових инструмената је да се спречи вођење кривичног поступка према малолетницима или ако је он покренут да се обустави. Приликом изрицања ових мера, мора се у потпуности узети у обзир интерес малолетника, али и оштећеног лица. Тежиште ових мера је на васпитању, образовању, преваспитању, правилном развоју, генерално ресоцијализацији и реинтеграцији малолетника. Међутим, опет са друге стране оне нису лишене ретрибутивног карактера, њихова примена не зависи од воље малолетника, а у својој бити оне представљају врсту ограничења, забране и сл. Када се све то узме у обзир, циљ је свакако оценити која је мера најефикаснија, која ће одвратити малолетника од таквог понашања и вршења кривичних дела у будућности.

Појам малолетничког преступништва

Приликом проучавања било којег сложеног и озбиљног проблема, а посебно криминалитета у вези са малолетницима, потребно је појмовно дефинисати и објаснити одређене термине у вези са овим феноменом. Сагледавајући разне литературе, можемо наићи на различита мишљења и ставове по питању понашања малолетника и свако од њих укључује низ различитих термина и појмова, чији садржај је некада веома тешко одредити и схватити. У том случају представимо само неке од најучесталих и заступљенијих израза, попут: васпитна запуштеност, васпитна занемареност, васпитна угроженост, млади у сукобу са законом, проблем деца, морална посрнулоост, морална дефектност, поремећаји у понашању, поремећаји у навикама, друштвена неприлагођеност, асоцијално, антисоцијално, социопатолошко понашање младих, малолетничко преступништво, малолетника делинквенција, малолетнички криминалитет, силеџиство, хулиганство и низ других сродних појмова у вези са друштвено неприхватљивим понашањем малолетника (Јашовић, 1978, стр. 21).

Под појмом малолетничког преступништва подразумева се широк спектар понашања малолетника, који варира од неприхватљивог до криминалног. Управо са тим, потврђујемо горе поменути два аспекта сагледавања овог феномена: ужи (формално-правни) и шири (криминолошко-социолошки).

Уже односно формално-правно схватање прихваћено је од већине правних теоретичара и аутора који се константно баве проучавањем ове појаве. По ужем схватању, појам малолетничког преступништва обухвата сва она понашања, која су инкримисана кривичним законодавством као кривична дела. Реч је о тумачењу појма малолетничког преступништва који га издваја од других, разних облика девијантног понашања. У овом схватању акценат се ставља на успостављање баријере између малолетничког криминалитета и предделинквентног понашања које може да представља један вид аларма за предузимање превентивних мера. И у оквиру овог схватања јављају се различита тумачења малолетничке делинквенције. Једно од њих истиче да малолетничко преступништво поред понашања којима се крше кривичноправне норме обухвата и сва она понашања којима се крше и административне норме тј. прекршаје (скитање, просјачење, проституација итд.), која у криминолошком погледу представљају предделинквентна понашања. Међутим, када сагледамо генерално кривичноправну литературу малолетничко преступништво у ужем смислу се често означава као и малолетнички криминалитет. (Јовашевић, 2006, стр. 280)

Према другом, ширем схватању, малолетничко преступништво обухвата све облике девијантног понашања малолетника, почев од предделинквентног понашања па до оног које је инкримисано у кривичноправном законодавству. Обзиром да је реч о једном веома сложеном феномену и једној веома сложеној тематици, ипак овај феномен не представља само и искључиво кршење правних норми. Он итекако у својим испољавањима представља и јако тешко кршење и нарушавање моралних норми. Као и претходно схватање, и ово се састоји, од

пар различитих тумачења феномена малолетничког преступништва, а у наставку овог поглавља представимо три најпознатија тумачења. Прво тумачење полази од чињенице да није довољно само обрадити појам малолетничког преступништва као вид кршења правних норми, већ је неопходно одредити однос између тих норми и постојећих моралних начела и норми, које важе у одређеном тренутку на одређеном простору. За разлику од првог тумачења, друго се више залаже за проучавање преступничког понашања малолетника и истицање истог као потенцијално криминално, и то путем индивидуалне и колективне моралности, на исти начин на који се третира и само криминално понашање. И на крају треће схватање или тумачење, представља одређену мешавину горе поменута два тумачења односно оно се заснива на мишљењу да је малолетничка делинквенција са једне стране кршење правних норми, али и кршење моралних норми једног друштва, са друге стране. На основу свега изнесеног, генерално говорећи, малолетничко преступништво у ширем смислу представља сва понашања младих одређене старосне доби којима се крше легалне норме једног друштва или активности малолетних лица или малолетних група које представљају знатније кршење било које друштвене норме (Константиновић, Ристановић, & Костић, 2009, стр. 223).

Када сагледамо ова схватања, сложићемо се са чињеницом да и једно и друго имају како своје предности тако и своје недостатке. Ширем схватању често се приписује да је непрецизно, опширно, да често у пракси доводи до одређених негативних последица, док са друге стране његова предност огледа се у већој могућности за превентивним деловањем на пољу сузбијања великог броја друштвено неприхватљивих и опасних понашања, што има посебну важност код малолетничког преступништва. Предност ужег схватања односи се на већу прецизност и конкретност у односу на шире схватање, али његов главни недостатак јесте превелика ограниченост или лимитираност правним нормама. Велики број дефиниција и различитих приступа у дефинисању малолетничког преступништва управо показују колико је ово један сложен и комплексан феномен, и један проблем који је веома тешко истраживати и борити се са истим.

Кривичноправни статус малолетника у Србији

Реформом кривичног законодавства Републике Србије, која се десила у периоду 2006. године, донете су многе промене и новине када је у питању правно регулисање малолетничког преступништва. Кривичноправни статус малолетника, пре свега уређен је Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица¹²⁷, који се на подручју Републике Србије почиње да примењује од 01. априла 2006. године. Наиме, реч је о првом посебном закону којим се регулишу све области и аспекти кривичноправне позиције малолетних лица. Поред основних назнака о криминалитету у вези са малолетницима, овај Закон такође регулише питање извршења кривичних санкција које могу да се изричу малолетним лицима, што није био случај у ранијим периодима, када је ово питање регулисано Законом о извршењу кривичних санкција. Пре доношења горе поменутог закона, сва питања око криминалитета у вези са малолетницима, регулисана су посебним целинама у оквиру материјалног, процесног и извршног законодавства. Повезивање и издвајање прописа о кривичним санкцијама које се могу изрећи малолетницима и њихово спајање у јединствен систем, допринело је јаснијем и концизнијем утврђивању статуса малолетних лица, са једне стране, али и подизању друштвене свести и реакције у домену малолетничког криминалитета, са друге стране. Уз помоћ међународних инструмената и усаглашавање са међународним стандардима и праксом¹²⁸, дошло је до појаве нових опција и решења које су диверзионог карактера (Соковић, 2008, стр. 171).

¹²⁷ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Сл. гласник РС*, бр. 85/05

¹²⁸ Када поменемо међународну праксу и усаглашавање са међународним прописима, први документи који се у том сегменту истичу, а који имају обавезујући карактер, јесу Конвенција о правима детета и Европска конвенција о заштити људских права. Поред поменутих Конвенција, са обавезујућим карактером, ту је низ других прописа који немају формалноправни обавезујући карактер, али поседују снагу фактичке обавезности, а неки од најзначајнијих прописа у тој области су: Стандардна минимална

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица састоји се од пет делова: основне одредбе, кривичноправне одредбе, посебне одредбе о заштити малолетних лица као оштећених у кривичном поступку, казнене одредбе и прелазне и завршне одредбе. Као што смо већ напред истакли, до дана доношења и ступања на снагу овог закона, кривичноправни положај малолетника није био концизно дефинисан, него је он садржан у оквиру појединих законских прописа материјалног, процесног и извршног законодавства. Ту се пре свега мисли на Кривични законик, Законик о кривичном поступку и Закон о извршењу кривичних санкција. Међутим, уколико посматрамо историјски, кривичноправни статус малолетника прошао је кроз низ фаза и процеса, које су почињале од занемаривања малолетника као учинилаца кривичних дела, преко чињенице да то није проблем државе и друштва, него породице, затим система у којем су малолетни учиниоци имали исти статус као пунолетна лица, па све до данашњег система малолетничког правосуђа, у којем се овај проблем посебно третира и у којем ова лица имају посебан кривичноправни статус (Бојић, 2015, стр. 54).

Полазна основа за дефинисање и уређење кривичноправног статуса малолетника огледа се у утврђивању њихове старосне границе. У савременом кривичном праву те старосне границе одређене су на различит начин, али највећи број кривичноправних система, узима за доњу границу старости навршених 14. година у време извршења кривичног дела. У складу са Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, лице које није навршило 14. година не могу се изрећи било какве кривичне санкције нити друге Законом предвиђене мере. Дакле, малолетником се сматра свако лице које је у време извршења кривичног дела навршило четрнаест година, а није навршило осамнаест година. Према овом Закону, постоје и две групе малолетника, а то су: *млађи малолетници*, који нису навршили 16 година у време извршења кривичног дела и *старији малолетници*, који нису навршили 18 година у време извршења кривичног дела, али су навршили 16 година старости. Поред поменуте две категорије, према Закону постоји још једна категорија, а то је *млађе пунолетно лице*, које је у време извршења кривичног дела навршило осамнаест година, а у време суђења није навршило двадесет и једну годину (Шкулић, 2011, стр. 271-272).

Алтернативне мере и санкције према малолетницима

Пре него изнесемо детаљније податке у вези са алтернативним мерама које се могу изрећи малолетним лицима, указаћемо које врсте кривичних санкција садржи ЗОМУКД. Према ЗОМУКД предвиђене су две врсте мера, а то су: кривичне санкције и васпитни налози. Васпитни налози представљају једну новину када је реч о реаговању на малолетнички криминалитет, јер то нису заправо санкције, него мере алтернативног карактера. Факултативно их примењује јавни тужилац, уколико поступак није покренут или судија за малолетнике, ако се води поступак и ако је реч о кривичном делу за које је прописана новчана казна или казна затвора до 5 година (Соковић, 2008, стр. 171). Кривичне санкције које се изричу малолетницима су заправо репресивне мере које се предузимају у циљу сузбијања криминалитета, против лица које је починило кривично дело, које је као такво предвиђено у закону, што је и случај код пунолетних лица (Стојановић, 2010, стр. 245). Малолетничко кривично право у Републици Србији, а према Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, предвиђа три скупине санкција које се могу изрећи малолетницима:

1. васпитне мере,
2. казна малолетничког затвора и
3. мере безбедности. (Бојић, 2015, стр. 56)

правила УН за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила), Смернице УН за превенцију малолетничке делинквенције (Ријадске смернице), Правила УН о заштити малолетника лишених слободе (Хаванска правила), Стандардна минимална правила УН за мере алтернативне институционалном третману (Токијска правила), Европска правила о друштвеним санкцијама и мерама.

Генерално гледајући, кривичне санкције према малолетницима немају репресивни карактер, али то не можемо рећи и за казну малолетничког затвора, јер је она по својој природи врста казне која спада у ред крајње репресивних.

Алтернативним мерама сматрају се све оне санкције које представљају алтернативу сваком облику институционализације у непрекидном боравку, односно оне санкције које се извршавају без издвајања учиниоца кривичних дела из породичне/животне средине у којој је до извршавања боравио. Алтернативним приступом такође се у кривичноправном процесу сматрају поступци којима се настоји направити диверзија, односно одвраћање од правог кривичноправног процеса који подразумева полицију-тужилаштво-суд. Ради се о алтернативним мерама које суд или државно тужилаштво може одредити током кривичног поступка, а извршавају се у заједници, као што су на пример привремени надзор центра за социјални рад ради пружања помоћи и заштите итд (Ricijaš, 2012, str.2).

Васпитне мере представљају посебну врсту мера које се у складу са законом могу изрећи малолетним лицима и млађим пунолетним лицима. Реч је о врсти типичних малолетничких кривичних санкција. Циљ васпитних мера је првенствено пружање помоћи, пружање заштите и надзора, према сваком малолетном учиниоцу кривичних дела, што се свакако сматра неопходним у систему малолетничког кривичног законодавства. Према нашем законодавству основне врсте санкција које се могу изрећи малолетницима јесу васпитне мере, које се могу класификовати у три групе и то: мере упозорења и усмеравања (судски укор и посебне обавезе), мере појачаног надзора (појачан надзор од стране родитеља, усвојоца или стараоца, појачан надзор у другој породици, појачан надзор од стране органа старатељства, појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитање и образовање малолетника) и заводске мере (упућивање у васпитну установу, упућивање у васпитно-поправни дом, упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање) (Шкулић, 2011, стр. 288).

Приликом изрицања било које од алтернативних или диверзионих мера, треба узети у обзир и низ својстава и карактеристика личности малолетног лица, почев од узраста и зрелости, степена поремећаја у друштвеном понашању малолетника, околности у вези са кривичним делом¹²⁹, услова и средине у којем је малолетник живео и боравио, однос малолетника према кривичном делу и његово понашање непосредно након почињења истог, а у том случају посебно се мора узети у обзир његов однос према последици која је наступила, односно да ли је он учинио ишта као би спречио или бар донекле ублажио последицу која је проистекла извршењем кривичног дела. Оно што потребно да се узме у обзир, приликом одмеравања мере која ће бити изречена, јесте степен рецидивизма, односно утврђивање да ли је малолетник раније био осуђиван, да ли му је изречена одређена санкција и која и за које кривично дело (Шкулић, 2011, стр. 290).

Горе наведене околности представљају основ за предузимање и примену одговарајуће васпитне мере, јер оне утичу на сам исход и сврху примењене мере. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у члану 12. децидно набраја све околности које се морају испитати, како би се адекватно изабрала алтернативна мера, те на крају испунила њена сврха.

Реч је о следећим околностима:

1. узраст и зрелост малолетника,
2. друга својства његове личности,
3. степен поремећаја у друштвеном понашању,
4. тежина дела
5. побуде из којих је дело учињено,
6. средина и прилике у којима је малолетник живео,

¹²⁹ Када је реч о околностима кривичног дела, ту се мисли на субјективне и објективне околности, где прве укључују побуде због којих је малолетник учинио дато кривично дело, док се објективне односе на тежину самог кривичног дела.

7. понашање после учињеног кривичног дела, а посебно да ли је спречио или покушао да спречи наступање штетне последице, надокнадио или покушао да надокнади причињену штету,
8. да ли је према малолетнику раније била изречена кривична или прекршајна санкција те
9. све друге околности које могу бити од утицаја за изрицање оне мере којом ће се најбоље постићи сврха алтернативних мера.¹³⁰

Улога и сврха алтернативних мера према малолетницима

Систем алтернативних мера према малолетним преступницима подразумева пре свега мере образовног, медицинског и социјалног карактера, тзв. неформалне мере, којима је главни циљ избегавање вођења кривичног поступка. Сходно наведеном, основна сврха или циљ алтернативних мера јесте преваспитавање малолетног лица те адекватан утицај на правилан развој његове личности. Што би лаици и шире народне масе рекли, „извођење на прави пут.“ Међутим често се у пракси дешава да тај пут није нимало лаган и да је потребно уложити доста труда и залагања како би се позитивно утицало на малолетног учиниоца кривичног дела и како би примена одређене мере постигла своју сврху (Благоић, 2018, стр. 310).

Сагледавајући многа како инострана тако и домаћа законска решења по питању алтернативних мера и малолетничке делинквенције, јасно можемо констатовати чињеницу да постоји разноврстан систем алтернативних санкција и мера које се могу изрећи малолетницима. Велики број земаља широм света залаже се да се према малолетницима примењује широк дијапазон санкције и мера, и то у правцу замене класичне казне лишења слободе и већу примену изрицања новчане казне, рада у јавном интересу, затим услова и сл. Замена класичних казни, васпитним, диверзионим мерама представља позитиван одјек у правним система многих држава света дајући при томе повољне и конкретне резултате након њихове примене.

Као што смо већ навели, алтернативне мере у наше малолетничко кривично правосуђе уводе се не тако давно, 2006. године и то доношењем Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица и представљају мере алтернативног карактера. Када кажемо алтернативне мере, мислимо на мере које примењују диверзиони модел реаговања, чија суштина лежи у избегавању вођења кривичног поступка према малолетним лицима, што и јесте једна од сврха алтернативних мера. Примена алтернативних мера у нашем кривичном законодавству, као и у већини земаља региона, а и шире, све више долази до изражаја, о чему сведоче извештаји надлежних институција.¹³¹

Основна сврха алтернативних мера јесте да се не покреће кривични поступак према малолетнику или да се тај поступак обустави, односно да се применом одговарајуће утиче на малолетника, на његов правилан развој и јачање његове личне одговорности, како у будућности не би вршио кривична дела, те напослетку и његово адекватно укључивање у друштвену заједницу. Поред тога што је једна од улога алтернативних мера да се не покреће кривичних поступак, опет са друге стране јавља се њена друга улога која је у зависном односу са првом, а то је растерећење судова и генерално правосудног система једне државе. Алтернативне мере, заправо представљају замену за строжије мере које се могу изрећи малолетницима. Диверзионо

¹³⁰ Поједини закони у свету такође одређују правила за избор алтернативних мера према малолетним учиниоцима кривичних дела. Тако нпр. Швајцарски кривични закон обавезује судове да узму у обзир следеће околности: понашање и васпитање малолетника, социјално окружење у којем се одрастао, информације о менталном и физичком степену развијености малолетника и за то је потребно искључиво мишљење стручне особе. (Јовашевић, 2008, стр. 203)

¹³¹ Према извештају Републичког завода за статистику Републике Србије, у периоду 2019. године изречено је укупно 673 васпитне мере, од чега су: мере упозорења и усмеравања 325 (судски укор- 188 и посебне обавезе- 137), мере појачаног надзора 296 (од стране родитеља, усвојоца или старатеља- 131, у другој породици- 1, од стране органа старатељства- 137, уз дневни боравак у одговарајућој установи за вапитање и образовање- 8 и посебне обавезе уз меру појачаног надзора- 19) и заводске мере 52 (упућивање у васпитну установу- 13, упућивање у васпитно поправни дом- 37 и упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање- 2). (Републички завод за статистику, 2020, стр. 51-52)

поступање омогућава да се избегну нежељени ефекти стигматизације и ремећења животних активности ради примене санкције. Извршење одређених, строжијих санкција, може да изазове само контра-ефекат што резултује усвајањем негативног обрасца понашања, етикетирања малолетника као делинквента, што у будућности може да произведе низ негативних ефеката. Све ово су чињенице које говоре у прилог учинковитости алтернативних мера.

Потреба за алтернативним приступом и алтернативним мерама у пракси ствара повољно окружење по малолетника, избегава се репресивност и омогућава се пружање подршке и помоћи у оној мери, која је неопходна за даљи и правилан развој личности. Уколико, посматрано са криминалнополитичког становишта, разлози за увођење неформалних мера и санкција, треба да омогуће и истакну ове мере као хуманије у односу на класичну казну, те омогуће сарадњу између малолетног лица и оштећене особе (Мрвић-Петровић, 2006, стр. 56).

Хуманизација мера и санкција треба да оствари позитиван ефекат по малолетника и то да се њиховом применом оствари сврха специјално-превентивног карактера. Поред наведене сврхе, улога алтернативних мера лежи и у односу малолетног лица и оштећеног лица, односно успостављању сарадње са оштећеним лицем, те заштите интереса како тог лица, тако и интереса малолетног лица. Свакако, оно што је веома битно за истаћи јесте и принцип минималне интервенције којим се заговара поступање у интересу малолетника и потврђивања свих оних мера које се примењују у тзв. некривичном поступку (Шкулић, 2011, стр. 281).

Поједина истраживања на подручју Србије, али и света показала су колики је стварни значај алтернативних мера. Тако нпр. истраживање З. Илића спроведено на подручју Србије, истиче да се у периоду од 1995. до 2005. године највише бележи раст мера појачаног надзора и то надзора родитеља или старатеља (са просечним учешћем од 54,3%), затим је следила мера појачаног надзора органа старатељства (са просечним учешћем од 45,5%), док је мера појачаног надзора у другој породици учествовала са свега 0,2%. (Илић, 2007, стр. 302) У Немачкој се још од 80-их година двадесетог века бележи стални раст примене вансудског модела, тако да је његова примена у свеукупној реакцији на малолетнички криминалитет током 2016. године достигла проценат од чак 69%. Још тријумфалнији подаци се бележе на Новом Зеланду, где је у периоду од августа 2016. до априла 2017. године 84% малолетничких кривичних предмета окончано применом неке од алтернативних форми поступања, док је тек у 16% случајева коначан епилог поступања са малолетницима у сукобу са законом представљало процесуирање пред Судом за младе и изрицање кривичних санкција (Gurda, 2017, str.182).

Све напред што смо навели, на основу мишљења и истраживања разних аутора, како домаћих и страних, наводи нас на усвајање јединственог закључка, а то је да алтернативне мере показују веома висок ниво примене, али са позитивним и сврсисходним исходом на крају. Да би се дошло до конкретног сазнања да ли је сврха одређене алтернативне мере постигнута, потребно је константно пратити параметре и резултате извршења изабране мере, да би мере могле бити прекинуте када потреба за истима престане или да би се могле заменити блажим или строжијим васпитним мерама. Ако се изреченом васпитном мером не постигне њен основни циљ и сврха, свако њено даље спровођење нема апсолутно никаквог смисла, па у том случају васпитну меру треба заменити, а уколико стручна особа оцени да је сврха и циљ наведене мере остварен, њено даље извршење је непотребно, те га у том случају треба прекинути. Сходно наведеном, Закон предвиђа да: „ако се после доношења одлуке о изрицању посебне обавезе, мере појачаног надзора или заводске мере, појаве околности којих није било у време доношења одлуке или се за њих није знало, а које би значајно утицале на избор васпитне мере, или ако се одлука не може извршити услед одбијања малолетника или његових родитеља, усвојиоца, односно стараоца да поступе по изреченој мери или по налогу онога ко меру извршава или ако наступе друге околности предвиђене законом, а оне би биле од утицаја на доношење одлуке, суд може обуставити извршење или изречену меру заменити другом таквом.“¹³²

¹³² Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Сл. гласник РС*, бр. 85/05. члан 24.

Закључна разматрања

Крај 2005. године за Србију представља велики успех, јер долази до заокруживања реформе кривичног права, из које се посебно истиче успех на пољу борбе против малолетничког преступништва. У том смислу донесено је низ специфичности и позитивних одлука, а њих можемо најбоље приказати на следећи начин: 1. донет је посебан Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, чиме су малолетници у потпуности одвојени од пунолетних лица када је реч о кривичноправом положају; 2. одређена је и посебна надлежност судова за поступање у случајевима кривичних дела малолетних лица; 3. предвиђена је и специјализација и посебна обученост лица која раде са малолетним преступницима и 4. поред кривичних санкција, суд је предвидео и изрицање посебних, *суи генерис*, васпитних налога, који представљају мере и санкције искључиво алтернативног карактера.

Алтернативне или диверзионе мере представљају замену неким строжијим мерама, са којим се не би постигла правилна и позитивна ресоцијализација и реинтеграција малолетних учинилаца кривичних дела. Наиме, овим мерама избегава се вођење кривичног поступка, јер оне заговарају тзв. алтернативно кажњавање применом различитих мера и неформалних санкција. Као што видимо из претходних сегмената рада, све више и више законодавства у земљама широм света примењује овај модел кажњавања малолетника, јер се у већини случајева показао као јако ефикасан и учинковит. Основна улога алтернативног поступања са малолетницима јесте да дато лице постане свесно и одговорно за своје поступке како се код њега не би јавила поновна потреба за преступничким понашањем и враћање у пријашње, нарушено стање, које је све, али само није друштвено прихватљиво.

Литература

1. Благоић, Д. (2018) Алтернативне мере и санкције према малолетницима. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*,
2. Бојић, Б. (2015) Кривичноправни статус малолетника у Србији. *Право-теорија и пракса*, број 7-9, 49-61.
3. Gurda, V. (2017) *Odgojne preporuke kao alternativa krivičnom postupku prema maloletnicima i njihova primena u praksi*. Tuzla: Analī pravnog fakulteta.
4. Илић, З. (2007) *Криминалитет младих и реформа правно институционалне заштите у Србији*. Београд: Правни факултет.
5. Јашовић, Ж. (1978) *Криминологија малолетничке деликвенције*. Београд: Научна књига.
6. Јовашевић, Д. (2006) *Лексикон кривичног права*. Београд: Службени гласник.
7. Јовашевић, Д. (2008, Новембар 19-20) Примена васпитних мера у новом кривичном праву Републике Србије. *Малолетничка деликвенција као облик друштвено неприхватљивог понашања младих*,
8. Константиновић, С. В., Ристановић, В. Н., & Костић, М. (2009) *Криминологија*. Ниш: Пеликант принт.
9. Мрвић-Петровић, Н. (2006) Алтернативне санкције и ново законодавство Републике Србије. *Темиде*, бр. 1. Београд.
10. Републички завод за статистику. (2020) *БИЛТЕН- Малолетни учиниоци кривичних дела*. Београд: Републички завод за статистику.
11. Ricijaš, N. (2012) *Pravo maloletnikana primeren tretman u izvršavanju alternativnih sankcija*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacioni fakultet, odsek za poremećaje u ponašanju.

12. Соковић, С. (2008, Новембар 19-20) Систем кривичних санкција које се изричу малолетницима-основне карактеристике и извршење. *Малолетничка делинквенција као облик друштвено неприхватљивог понашања младих*,
13. Стојановић, З. (2010) *Кривично право-општи део*. Београд: Правна књига.
14. Шкулић, М. (2011) *Малолетничко кривично право*. Београд: Правни факултет и Службени гласник.

THE ROLE OF ALTERNATIVE MEASURES IN COMBATING JUVENILE CRIME

Abstract: *Juvenile delinquency has been a faithful companion of every society since its earliest steps. It occurs in almost all social systems and there are rare environments in which it does not represent one of the leading and burning problems. Juvenile delinquency has reached enormous proportions, both in its structure and in its social responsibility, so we often wonder whether its trend of constant growth will reach the level of juvenile delinquency. The criminal-legal reaction to this type of crime includes specific measures, because it is still a specific category of society. Diversionary or alternative measures represent a relatively new form of response to juvenile delinquency. The aim of these measures is to avoid the negative consequences of conducting criminal proceedings, on the one hand, but also to relieve the courts and the general legal system on the other. Namely, the measures generally make it possible to avoid the side effects of stigmatization and disruption of everyday activities and habits of minors. The aim of this paper is to show the role and importance of alternative measures to juvenile offenders. Namely, this will try to explain in as much detail as possible the role of alternative measures to resocialization and behavior of juvenile offenders, and generally their impact on reducing the rate of juvenile delinquency.*

Key words: *juveniles, juvenile delinquency, alternative measures.*